

Petrik Iván

Feljegyzések a levéltárból

Levéltárban dolgozom, ami többek között azzal jár, hogy nincs igazán kortárs érzékem. Fél lábbal a múltban élek. Vagy inkább mindkét lábbal. Ha hazafelé tartok, egyszerre látom meg a döbrönteai várat, az Esterházy-mauzóleum kupoláját és a nagyannai dombot, a tetején valahol az utca végén az én házzal. A templomban egy 18. századból itt maradt Hiszek-egyvet mondunk, abból az időből, amikor a betelepítésük után a svábok végre megszokták, hogy itt vannak, és először szólaltak meg magyarul. A házam tűzfalából százéves, koronás Esterházy-téglát bontottam ki, és jól látszott, hogy egy sokadik átépítésből származik. Nem azt mondom, hogy a múltba temetkezem, hanem azt, hogy a jelennél valamivel (jóval) tágasabb élményanyagot kapok készen nap mint nap. Ha például nem dolgoznék levéltárban, valószínűleg fogalmam sem lenne arról a csodálatos tényről, hogy létezett egykor *robbantásos trágyaterítés*, és sosem olvasom az asszociatív hajlamok nélkül is érdeklődésre számot tartó szót: *tejadós*. És ezek csak apróságok, mert a tapolcafői hegyközség iratai között egy meggyötört papíron ez olvasható: *Én alább is megírt nemes Tapolczafői lakos, Eőri Adám az öregség és a nyavalyák az erőmet kisajtották és érzem, hogy az én romlandó testemnek sár háza elbomol, hogy azért a földnek háládatlan terhe ne legyen, az én csekély keresetembeli jószágotskámruól míg szólhatok nemes helységünk érdemes előljárói jelenlétében ezen rendelést teszem...* A végrendelet persze folytatódik, de már ennyiből is látszik, hogy ez irodalmi értékű szöveg. Vers inkább, mint próza, nem is kell sokat pofozgatni rajta.

Egészen kis testamentum

Én alább is megírt nemes
tapolcafői lakos: Eőri Adám
az öregség és a nyavalyák
az erőmet kisajtották, és érzem,
hogy az én romlandó testemnek sár-
háza elbomol,
hogy azért a földnek háládatlan terhe
ne legyen, az én csekély keresetembeli
jószágotskámruól míg szólhatok,
nemes helységünk érdemes előljárói jelenlétében
ezen rendelést teszem.

Egyebem nem lévén
egy legyet hagyok hátra,
s nem kevesebbért
csendes jobblétemért
hagyom e testamentum által
az egész világra.

Lehetne persze még ezt is folytatni, kinek-kinek az ízlése szerint kanyarítva jobb vagy rosszabb irányba.

Megjegyzendő, hogy versben levéltári forrást teljes terjedelmében, tudomásom szerint, először Ezra Pound közölte. Észak-olaszországi levéltárakban kutakodván Sigismondo Malatesta levelezésének néhány darabját szó szerint helyezte át cantoiba. Mindegy, hogy irodalmi vagy a történettudományi kuriózumnak tekintjük ezt (valószínűleg mindkettő), azt mindenképpen jól mutatja, hogy nem csak azért érdemes levéltárba látogatni, hogy önként mumifikálódjunk az el nem olvasott iratok üres csendjétől.

Föl s alá szánkázhatunk az eltűnt időben, keresünk, találunk. Csalárd módon eltűnt két település például Veszprém megyében az elmúlt évszázadok során. A napokban ennek próbáltam a végére járni. 1345-ben az Atyaiak és az Essegváriak pereskedtek Lak és Mihály birtokok ügyében. Azt elismerték az Essegváriak is, hogy eredetileg az Atyaiaké volt a két település, de aztán valamiképpen hozzájuk kerültek, és nem nagyon akarták visszaadni őket. A birtoklás jogcíme körül folyt – szokás szerint – a hercehurca. Az Atyaiak bemutatnak a per során egy 1299-ben kibocsátott oklevelet, amely egyértelműen bizonyította, hogy ekkor az övék volt Lak és Mihály. Melyik másik település lehetne ez a Lak, mint a mai Kéttornyúlak. Az Atyaiak birtokolták, akik nagyon közel, a mai Attyapusztán éltek. Világos mint a nap. Ráadásul nem ismerünk Veszprém megyében másik ilyen nevű települést. Nyugodtan hajthattam álomra fejemet, megvan Kéttornyúlak első írásos említése, amelynek kiadására, fordítására, értelmezésére kapott felkérésnek ezek után könnyedén eleget tudok tenni. Másnap azonban gyanakodni kezdtem. Kéttornyúlak középkori előzményét, a környék több falvával (Nóráp, Dálka, Perecske, azaz a mai Bakonypölöske) együtt ugyanis egyazon rokonság: Hektor és fiai és fiainak leszármazói birtokolták végig a középkorban. Elég sok adatunk van erre vonatkozóan, mivel idejük jelentős részét azzal töltötték, hogy pereskedtek – egymással. Ebbe a történetbe nem illeszkedik sehogyan sem az Atyaiak, még kevésbé az Essegváriak birtoklása. Ha csak részük is lett volna a településen, a peranyagokban, határjárásokban egészen biztosan megemlítenék őket. Bele kell nyugodnunk, hogy egy feloldhatatlan ellentmondásba ütköztünk. A feloldhatatlan ellentmondások nagyon inspiratív jelenségek, és a legtöbb esetben szeretem meghagyni őket úgy, ahogy vannak. Ebben az esetben azonban elgondolkoztatott egy apróság.

Az Essegváriak, még mielőtt az Atyaiak vissza akarták volna perelni a két falut, megosztottak egymás közt a javaikon, egészen pontosan 1341-ben. Itt a felosztott birtokokat különös kis csoportokban sorolták fel, amely csoportok kialakítását nem magyarázta sem a birtoklás jogcíme, sem megszerzésüknek körülményei. Ezért jutott eszembe az, hogy földrajzi elhelyezkedésük szerint tagolták őket. Lakot és Mihályt a mai Vörösberény területére lokalizálható Erdőberénnyel együtt sorolták fel. Vörösberény határában pedig a térképek szerint az egyik hegyet ma is Lakhegynek hívják. Minden világos: Lakhegy a nevét az egykor ott fekvő, azóta elpusztult településről kapta. Megvan tehát a megoldás. Ez a Lak egy másik Lak. Azaz a középkorban két Lak nevű település volt a megyében. Az egyik Pápa környékén, a másik a Balaton-felvidéken, ahol az Essegváriak figyelmét is felkelthette. Világos, mint a nap. De persze erre is jött még cáfolat. 1345-ben ugyanis (személyes vonatkozásában a következő munkanapomon) a Perecskét is birtokló Hektor fia: György panaszt tett a király előtt, mivel az Essegváriak, miközben bejárták Lak és Mihály birtokaik határait, Perecskéből is lekanyarítottak egy részt. Innentől a megoldás Perecske, azaz Bakonypölöske faluhoz, illetve a határaihoz köthető. 1345-től ugyanis jó fél évszázadon át Perecske birtokosai módszeresen és egy jó kis középkori határper minden ízét és zamatát kisajtolva, kiélvezve nyúzták egymást hol az Essegváriakkal, hol az Atyaiakkal, akik nem mellékesen nagyjából ugyanebben az ügyben szintén nagy átéléssel szintén nyúzták egymást szintén hosszú évtizedeken keresztül. Mindenesetre a napnál is világosabb, és ez most már tényleg az, hogy Lak és Mihály a mai Bakonypölöskével volt határos a középkorban. (A berényi-lakhegyi szép elmélet gyorsan összeomlott.) Az elhúzódó per számos bizonyítékkal szolgál ez ügyben. Sajnos a pereskedés után eltűnnek a szemünk elől, valószínűleg még a középkorban elnéptelenedtek, és betagozódtak valamelyik határos birtokba. Megtaláltunk tehát és rögtön el is veszítettünk két Veszprém megyei települést, de izgalmas játszma volt, megérte. Nem maradok persze ezután sem munka nélkül, hiszen a másik Lak „felfedezése” megfosztott Kéttornyúlak viszonylag korai első említésétől. Azt máshol kell keresnem. Mindenesetre bizvást elhiheti mindenki, hogy az ilyen történeti nyomozások esetében sokkal izgalmasabb a kutatás maga, mint a belőle született publikáció. A kételkedőknek figyelmébe ajánlom a legutóbbi időben hasonló témákban írt tanulmányaimat.

Ugyanezen a munkanapon vettem a hírt, és ez lett annak a napnak a másik bombabiztos felfedezése, hogy Roveretóban bezárt a nagy Ottocento-kiállítás anélkül, hogy akár csak reményem lett volna rá, hogy megnézzem. Nem mintha különösebben szeretném az olasz Ottocento festészetét, de Bartolomeo Bezzi *Sulle rive dell'Adige* című képét nagyon szívesen megnéztem volna eredetiben. Ha az ember folyóparton sétál, pont úgy sétál, ahogy Bezzi megfestette. Úgy tükröződnek a vízen a fények, és

ha van házsor a túlparton, pont úgy lógatja a lábát a vízbe, mint ezen a képen. Valamennyi folyóparthoz kapcsolódó képzetem még jó sokáig (amíg meg nem feledkezem erről a festményről) Bezzihez és az Adige-parthoz fog kötődni. Persze ez a festmény is több mint százéves, érzem rajta a múlt idő ígöző illatát, szagát, bűzét. És nem a rekonstrukciós őriület vesz rajtam erőt, nem azt akarom, hogy én tudjak meg róla mindent, hanem hogy a kép tudjon rólam minél többet. Bele szeretnék sétálni ebbe a folyó parti alkonyatba, azon morfondírozni, hogyan jutok át a túloldalra. Hűvösödik, jó lenne végre benyitni egy fogadóba, enni, inni valamit. Persze mások is bóklásznak a parton, de Bezzi jó arányérzékkel úgy helyezte el őket, hogy ne zavarjanak. Legalábbis ne azonnal. Ennek ellenére, talán a szűrt, lefojtott fények miatt, van ebben a látványban valami hideg félelem, vagy inkább csak félsz, idegenség. Ez az egyik legjobb érzés, a legigazibb barátom, mert az ismeretlenre irányul. Ez az egyetlen mágnus, ami igazán vonz. Bármiben: gondolatban, tájban, a feleségemben. Átázott a cipőm, csípni kezd a lehűlő levegő, a másik csoport mintha közeledne. Megfordulok, és nagyot kerülve valahogy átkeveredek a túlpartra. A házak között szűk utcákon ténfergek, a nyirkos fények beleszürkülnek az árnyékokba. Nincs ember körülöttem. Az utolsó, akit láttam, a túlparti csoportból kiváló férfi, aki mintha tett volna pár lépést felém. Nem félek az egyedüllétől, bár nem akarok egyedül lenni. Ráadásul ma biztosan belefutok a borliferánsba. Azt ígérte, vele tarthatok, ha még tél előtt át akarok kelni a hágókon. A Karszton át, a tenger felé is mehetnénk, de azt állítja, nagy kerülő. Hazudik persze. Villachtól északra még rá akar sózni a stájer parasztokra néhány hordót a rossz borából. Maradnak tehát a hegyi utak. A folyóra néző trattoriában azonban nem találok senki ismerőst. Leszámítva persze az ismerős illatokat. És ez rögtön el is vonja a figyelmemet az utazás nehézségeiről. Halat is kínálnak, tengeri halat, de nincs hozzá itt bizodalمام. Aki halat akar enni, jobb, ha elzarándokol Liguriába (ott ettem eddig a legjobb coda di rospót), de legalább Velence környékére. Itt inkább sajtot és sonkát kérek. A kenyér frissen sült, nem is kell mondanom, rögtön elém teszik. Felfalok mindent, elszívok pár cigarettát, fizetek. A borliferáns nem jön. Szoba után érdeklődöm a csaposnál, ahol megalhatok, de a fejét rázza. Minden szoba foglalt. Egy férfi a pult túloldalán eladó villát ajánl a város mellett. Van hozzá egy elég szép kis birtok, jó jövedelemmel. Nem, nem akarok itt maradni – magyarázom neki, csak egy éjszakát kellene valahol átvészelnem, amíg meg nem érkezik a barátom, akivel továbbmegyünk. Na és hová mennek? – kérdezi egy másik, bajuszos férfi. Észak felé, még tél előtt átkelünk a hágókon. Nagyot hibáznak, jelenti ki magabiztosan. A barátja egyébként sem jön meg holnap. Csak azután, és az is lehet, hogy egyáltalán nem érkezik meg. Kíváncsian nézek rá, ki ez az ember? Mintha megérezné, mire gondolok, közelebb lép és felém nyújtja a kezét. Jöjjön inkább ve-

lem Milánóba. Kényelmesebb, és jobban fog szórakozni. Bezzi vagyok. Bartolomeo Bezzi. Itt egy pillanatra elakad a történet. Leíró részekbe kell menekülnöm. Például: a pultra eső fények élesen kirajzolták a karcolások völgyeit, rianásait, cérnaszálait a zsírosan megkopott deszkákon. Apró fekete bogár araszolt egyiktől a másikig, mintha ez a jelenet pusztán azért állt volna össze, hogy háttérrel szolgáltatson ehhez a bogárvánszorgáshoz. És talán így is van. Vagy: a fogadó utcája végkép elsötétült. Az ajtó fölé akasztott lámpából elfogyott az olaj és halk sercegéssel kihunyt. Mintha folyómélyi árnyékok áradása lepte volna el a part menti utcákat sorban, egymás után etc.

A pillanatnyi zavarodottságot az okozta, hogy el kellett gondolkoznom, vajon Bezzit bele lehet-e keverni ebbe a történetbe. Ha vele utazom Milánóba, megtudhatnék róla egyet-mást, sőt magáról a festményről is, ráadásul elmondhatnék magamról is még néhány dolgot. A képen viszont pont az a legvonzóbb, hogy hidegen szembesít azzal a jól ismert idegenséggel, amit a legjobban szeretek a világon. Nem tehetem bensőségesebbé. Micsoda feloldhatatlan ellentmondás! Á, hagyjuk! Meg sem hallom, amit mond, elfordulok a bajszos férfitől. No, érdeklí a ház? – kérdezi a másik a pult túloldalán. Mit is mondhatnék neki. Hogy magyarázzam el, hogy nem maradhatok. Holnap, vagy holnapután indulnom kell haza, hogy még idejében visszaérjek Gannára. A rangidős Esterházy grófort tetetik, sajnos tényleg, és személyesen is szeretnék tisztelni az emléke előtt.

Delimir Rešicki: Templom